

DVA PRILOGA B. HRABAKA IZ GOSPODARSKE POVIJESTI
DUBROVNIKA

U nizu vrijednih i zapaženih rasprava Bogumila Hrabaka iz gospodarske povijesti Dubrovnika izdvojiti ćemo dvije najnovije.

1. »Dubrovačko« srebro u Italiji i Kataloniji u XIV, XV i XVI veku, Istorijski glasnik 1—2, Beograd 1980, 57—78.

Autor nastoji odgovoriti na pitanje »gde je bilo mesto Bosne i Srbije, tada značajnih proizvođača srebra, upravo u vreme kad im se produkcija srebra i zlata nalazila u zenitu« (57). I odmah razvija misao kako je odljev »balkanskog« srebra u Italiju, napose Toskanu, počeo već u XIII i XIV st. u obliku grčša koji su bili loše legure. Unatoč tome velika količina srebra nije bila dovoljna da se stvori novčana podloga koja bi pratila razvitak općih privrednih mogućnosti u Italiji i Evropi. Odatle stalna oskudica novca, kao robe opće vrijednosti. Potražnja za plemenitim metalima, kao općim ekvivalentima u razmjeni robe, uzrokuje da im je cijena veća od metalne vrijednosti. U toj situaciji srebro iz Srbije potpomagalo je monetarnu stabilizaciju u Italiji.

U XV st. uzdižu se privredna središta izvan Italije u Kataloniji i Francuskoj. Plemeniti metali, odnosno novčane mase osobito posredništvom Firentinaca, nalaze širok prostor kruženja u tim novim središtima i prelaze talijanske okvire.

»Balkansko«, pak, srebro iz Bosne u prvoj polovici i sredini XV st. ima određene smjerove, pa i nakane u talijanskom i evropskom gospodarstvu. Preko Dubrovnika (odatle naziv »dubrovačko«) najvećim dijelom odlazilo je u južnu Italiju. Tu se upotrebljavalo za kovanje novca s kojim se konsolidirala privreda. Srebro koje se odvozilo u Veneciju, Firencu, Pesaro i Ankonu djelomice se uklapalo u mletačku monetarnu politiku, a djelomice u trgovačke špekulacije, makinacije Firentinaca. Tu je sudbinu imalo i srebro kojim su Dubrovčani kupovali vunu iz Katalonije. Srebro, pak, kojim su Dubrovčani plaćali robu u Aleksandriji nije potpadalo pod te utjecaje i imalo je autonomnu ulogu. Jedino ono »dubrovačko« srebro koje je košalo izvan trgovačkoga talijanskog utjecaja donosilo je korist Dubrovčanima, a preko njih i proizvođačima srebra u Bosni i Srbiji. To je bio, ponajprije, Levant.

Autor zatim potanko iznosi podatke o izvozu srebra iz Dubrovnika na Siciliju, u Apuliju, Napuljsko kraljevstvo u XIV i XV st. da se njime plati uvoz, u prvom redu žitarica, ali i zato da se onamo jednostavno izveze i proda. U Veneciju su se u to doba eksportirale veće količine srebra od onih otpremljenih u južnu Italiju, jer se u tom gradu ono rafiniralo. Tome su pogodovale i olakšice koje su Mlečani uživali od bosanskih kraljeva. »U to vreme srebro je zauzelo prvo mesto na bosanskoj izvoznoj listi, pogotovu kad je reč o Veneciji« (68). Preko Venecije ono je izlazilo na evropsko tržište. Srebro koje se izvozilo u Ankonitansku Marku, redovito je produživalo do Firence, ukoliko se nije odmah tu potrošilo za kupovinu žita, vune i sl.

U Kataloniju srebro je stizalo tako da su Dubrovčani njime plaćali vunu, ili tako da su Firentinci dubrovačkim srebrom kupovali u Kataloniji sudansko zlato. »U Barceloni ili u Valenciji u rukama firentinskih špekulanata, spajaju se dva toka plemenitih metala, afričkog zlata i evropskog srebra« (74).

Na kraju autor odbija očito pretjeranu tvrdnju J. Tadića da se 1442. proizvelo u Bosni i Srbiji 25 t srebra. Hrabak se radije priklanja proračunu S. Čirkovića koji procjenjuje da je proizvodnja iznosila oko 11 t.

2. Dovož italijanske vune u Dubrovnik u XV stoleću, Istorijski glasnik 1—2, Beograd 1981, 89—106.

Nakon otvaranja manufakture sukna Dubrovniku je bila potrebna vuna. Merino-vunu uvezio je iz Španjolske, a manje kvalitetnu iz Italije. Autor opisuje ovčarska područja u Italiji i utvrđuje prema kojim je suknerskim središtima gravitirala vuna pojedinih pasišta na Apeninskom poluotoku. U nekim krajevima vuna je imala značenje robne proizvodnje.

Dubrovčani su isprva radije uvozili španjolsku vunu, ali su trpjeli da se kupuje i talijanska. Međutim, kad je Veliko vijeće 1443. dopustilo nesmetanu do-premu vune proizvedene i na jadranskim obalama, poraslo je zanimanje za tali-jansku vunu. Autor, na temelju arhivskih podataka, prati odakle se uvoz. tali-janska vuna i preko kojih trgovaca. Liberalizaciju uvoza najprije su iskoristili proizvođači vune iz Katalonije, zatim iz Abruzza. Stagnacija je nastupila kad je pala Bosna 1463. jer tada je u Dubrovniku manje bosanskog srebra kojim se pla-cala vuna (i žitarice).

Opskrba talijanskom vunom, posebice iz Apulije i Napuljskog kraljevstva poboljšala se nakon 1476. Već u drugoj polovici 1470. robni krediti za vunu iznosili su 16 208 dukata. I u kasnijim godinama krediti su visoki, ali ne dosežu tu svotu. Potkraj XV i na početku XVI st., kao kreditori u kupovini vune prevladavaju domaći trgovci i vunari. Stranci su gotovo iščezli.

Najvišu cijenu imala je vuna iz Abruzza, a ona iz Katalonije i Apulije nižu. Vuna iz zaleđa, morlačka vuna, znatno je zaostajala u cijeni za talijanskom, čak 8 do 13 puta. Međutim, u početku XVI st., kad su se Turci učvrstili na Balkan-skom poluotoku, a zapadni vunari povlačili, odnos cijene talijanske i morlačke vune je uravnotežen.

Obje rasprave su upravo nabijene novim podacima, što je i inače značajka Hrabakova rada. One u mnogo čemu zaokružuju i upotpunjavaju dosadašnje nje-gove napore iz tog razdoblja i područja dubrovačke povijesti. Pri tome ispravljaju i netočnosti koje su se uvukle u historiografiju.

Josip Lučić

ZARKO DADIĆ, POVIJEST EGZAKTNIH ZNANOSTI U HRVATA, I—II, SNL, ZAGREB 1982, STR. 359 I 380.

Kao rezultat višegodišnjega ustrajnog, sistematskog i kritičkog proučavanja naše znanstvene prošlosti, objelodanivanja analiza svojih istraživanja u zasebnim radovima i periodici, domaćoj i stranoj, nastala je dvotomna *Povijest egzaktnih znanosti u Hrvata* Zarka Dadića, sinteza naše nacionalne znanstvene prošlosti. Na ukupno 739 stranica predstavljen je razvojni put egzaktnih znanosti u nas, te niz izuzetnih, poznatijih i manje poznatih ličnosti naše znanstvene povijesti, čak i onih koje nisu značile prekretnice u znanosti, ali su, po riječima autora, imale zamjetljivu ulogu u rješavanju pojedinih problema kako znanstvene tako i opće kulturne i društvene slike svijeta. Autor tumači i vrednuje pojedina djela, njihov utjecaj kao i doprinos što su ga imali pojedinci, znanstvene sredine, zavodi i insti-tucije — ukratko, naš udio u općem razvitku znanosti, naznačavajući smjernice rada budućim istraživačima.

U obzoru značaja i uloge znanosti u suvremenom svijetu, afirmacije znanstve-nih metoda, intenziviranja interdisciplinarnih istraživanja, od posebna je značenja istraživanje domašaja naše znanstvene misli od njenih prvih početaka, historijske i problemske utemeljenosti znanosti u filozofskom mišljenju, do novovjekovne pa-radigme znanosti i njene društvene funkcije. Posebno sagledavanjem doprinosa egzaktnih znanosti u Hrvatskoj svjetskom razvoju znanosti, kroz historiju, moguće

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ
Bernard STULLI
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3
Časopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šalžite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1
Cijena ovog broja iznosi 500 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.
Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1984.